

İŞGÜCÜ YAPISININ FİNANSAL GELİŞİM ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: G7 ÜLKELERİ VE TÜRKİYE ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Süleyman EMİR¹, Mustafa Ali ÖZAY²

Öz

Yapısı itibarıyla işgücü, finansal gelişim ve performans üzerinde etkili temel faktörlerden birisidir. Bu kapsamda bu çalışmada, kadın işgücü oranı, işgücünün eğitim düzeyi, işgücünün çalışma süresi, kısmi zamanlı çalışan oranı, işgücünün emek ve verimliliği ile işgücünün almış olduğu asgari ücretin finansal gelişim üzerindeki etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışma, G7 (Almanya, ABD, İngiltere, İtalya, Fransa, Japonya ve Kanada) ve 2000-2020 yılları arasındaki 21 yıllık dönemini panel regresyon analizi ile incelemektedir. Analiz sonucunda, “Yüksek Öğrenim Gören İşgücü Oranı (YOGIO)”, “Yıllık Ortalama Çalışma Süresi (YOCŞ)” ve “Emek Verimliliği ve Kullanım Oranı (EVKO)” ile “Finansal Gelişim (FG)” arasında %99 güven aralığında istatistiki olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Anlamlı ilişkiler arasında “Yüksek Öğrenim Gören İşgücü Oranı” finansal gelişimi en çok etkileyen değişken olmuştur. Ayrıca, regresyon sonuçları “Kadın İşgücü Katılım Oranı (KIKO)”, “Kısmi Zamanlı Çalışan Oranı (KZCO)” ve “Yıllık Asgari Ücret (YAU)” ile “Finansal Gelişim (FG)” arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını da göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Gelişim, G7 Ülkeleri, Panel Regresyon Analizi, İşgücü, Türkiye

JEL Kodları: A12, C22, C33, M10

EVALUATION OF THE IMPACT OF LABOUR STRUCTURE ON FINANCIAL DEVELOPMENT: A RESEARCH ON G7 COUNTRIES AND TURKEY

Abstract

Due to its structure, the workforce is one of the main factors affecting financial development and performance. In this context, in this study, the effect of female labour force, education level of the labour force, working time of the labour force, part-time employee ratio, labour productivity and utilisation ratio and the minimum wage received by the labour force on the financial development were tried to be measured. The study examines the G7 (Germany, USA, UK, Italy, France, Japan and Canada) and Turkey's 21-year period between 2000-2020 with panel regression analysis. As a result of the analysis, it has been determined that there is a statistically positive and significant relationship between “The Rate of Labour with Higher Education”, “Average Annual Working Time”, and “The labour Productivity and Utilisation Ratio” and “Financial Development” at the 99% confidence interval. Among the significant relationships, “Higher Education Labour Force Ratio” was the variable that most affected financial development. In addition, the regression results also show that “The Female Labour Force Participation Rate”, “Part-Time Employee Ratio” and “Annual Minimum Wage” do not have a statistically significant relationship on “Financial Development”.

Keywords: Financial Development, G7 Countries, Panel Regression Analysis, Labour, Türkiye

JEL Codes: A12, C22, C33, M10

¹Öğr. Gör., Milli Savunma Üniversitesi, Kara Astsubay Meslek Yüksek Okulu, semir@msu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3873-2712>

²Öğr. Gör., Milli Savunma Üniversitesi, Kara Astsubay Meslek Yüksek Okulu, maozay@msu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7625-6916>

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde işgücünün mahiyetinde nitelik olarak değişimler sürekli olarak yaşanmıştır. İşletmeler ister yeni kurulmuş isterse belirli bir süredir faaliyetlerini sürdürüyor olsun, kurumlarda işgücü sürekli veya belirli aralıklarda yenilenen bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla, işgücünün gelişimi ve verimliliği mikro ölçekte kurumların, makro ölçekte ise ülkelerin ekonomik ve finansal gelişimini etkilemektedir. 1980’li yıllara gelinceye kadar bir maliyet unsuru olarak kabul edilen işgücü, 1980’li yıllarda özellikle Amerika’da Reagan, İngiltere’de Thatcher ve Türkiye’de Turgut Özal gibi devrin politik liderlerinin talip ettiği liberal ekonomik politikalar nedeniyle yaşanan rekabet ortamında, bir yatırım ve rekabet avantajı kaynağı olarak görülmeye başlanılmışlardır. Böylece işletmeler, işgücünün faydasından maksimum yararlanmayı sağlayan faktörlerin neler olabileceğine yönelik faaliyetlere yönelmişlerdir.

İşletmeler rekabette sürdürülebilir bir üstünlük sağlayabilmek ve verimliliğini üst düzeyde tutabilmek için üretim faktörlerinden en iyi şekilde yararlanmalıdırlar. Ancak, dünyanın bütün ülkelerinde bu faktörlerin başında gelen işgücünün kullanımında cinsiyet açısından erkeklerin lehine dengesiz bir dağılım söz konusudur (Özer ve Biçerli, 2003, s. 56). Günümüzde ülkeler ve kurumlar, ekonomi entegrasyonunda hem eşitliliğin hem de verimliliğin bir gerekliliği ve bir politika hedefi olarak kadın işgücünü tercih etmeye başlamışlardır (Choudhry ve Elhorst, 2018, s. 896). Choudhry ve Elhorst (2018, s. 14), çalışmalarında kadın işgücüne katılım oranının, finansal gelişmişliği düşük olan ülkelerde nispeten yüksek, finansal gelişmişliği orta düzeyde olan ülkelerde nispeten düşük ve finansal gelişmişliği yüksek olan ülkelerde ise nispeten yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Türkiye’de ise 1950’li yıllardan itibaren sanayileşme ve köyden kente göç gibi etkenlerle kadınların üretim süreçlerinde daha aktif yer aldığı görülmektedir. Ancak özellikle 1980’li yıllardan itibaren, Türkiye’de kadınların işgücündeki istihdam oranlarında bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşe neden olan etkenler, Kılıç ve Öztürk (2014, s. 126) tarafından sosyal politikaların yetersiz olması, toplumsal cinsiyet algısı, yerleşim yeri, ekonomik kaynaklar ve medeni duruma bağlanmaktadır.

İşletmeler açısından sürdürülebilir rekabet üstünlüğü elde etmenin bir diğer yöntemi ise haftalık çalışma süreleridir. OECD’nin 2020 yılında yayımlanmış olduğu verilere göre, Türkiye’de aktif olarak çalışanların %15’i haftada 60 saatten fazla çalışmaktadır. Bu durum Türkiye’yi OECD ülkeleri arasında en çok çalışan ülke konumuna yerleştirmektedir (euronews.com).

Türkiye’de ortalama haftalık çalışma süresi 45 saattir. Kısmi zamanlı çalışma ise haftalık normal çalışma süresinin daha altında gerçekleştirilen çalışma olup, iş kanununa göre haftada maksimum 30 saat olarak uygulanabilmektedir (4857 Sayılı İş Kanunu).

Sürdürülebilir rekabet üstünlüğü için bir diğer önemli husus ise işgücünün emek verimliliğidir. Emek, katma değerın çalışanlara atfedilen kısmı olup, gelirin işçiler ve firmalar arasında nasıl dağıtılacağını belirler. Bu noktada emek ve verimliliği doğrudan etkileyen en önemli unsurlardan birisi de ücrettir. Çalışanlar veya işçi sendikaları her zaman yüksek ücretleri ve geniş istihdamı savunarak yüksek emek payını tercih ederken (Kim ve Park, 2020, s. 2); işletmeler ve kurumlar, maksimum çıktı ve verimlilik yanında işgücüne minimum emek payı ödemek isterler. Etkin ücret teorisinde de bahsedildiği üzere, ücret işgücü verimliliğinin artırılmasında önemli bir motivasyon aracıdır (Millea, 2002, s. 314). Bir ülkede işgücüne ödenecek minimum ücret ülkeler arasında değişkenlik göstermektedir. Ülkeler arasında yaşanan asgari ücret farklılıklarının en temel nedeni, işgücü arzı ve talebi arasındaki dengesizlikten kaynaklanmaktadır.

Finansal ve ekonomik olarak sürdürülebilir büyümeyi devam ettirmek için ülkeler, bol miktarda işgücü arzına ihtiyaç duyarlar. Tarihsel süreç incelendiğinde, literatürde işgücü piyasası ile finansal sistem arasındaki karşılıklı bağımlılık vurgulanmıştır (Chen ve Chen, 2016, s. 754). İşgücünün vasıflı veya vasıfsız olması, çalışanlar arası verim ve başarı farklılıkları ve işgücünün beceri düzeyi birçok araştırmaya konu olmuş, daha nitelikli ve başarılı işgücüne ulaşmak için çalışanlara sunulması gereken hak ve destekler sürekli olarak araştırılmış ve tartışılmıştır. Bu bağlamda, bu çalışma işgücünün yüksek öğrenim görmesi, çalışma süresi, kısmi zamanlı (Part-Time) olarak çalışan oranı, emek verimliliği ve kullanım oranı, asgari ücret düzeyi ve kadının işgücüne katılımı ile ülkelerin finansal gelişmişliği arasında bir ilişki olup olmadığını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, çalışmada G7 (Almanya, ABD, İngiltere, İtalya, Fransa, Japonya ve Kanada) ve Türkiye'nin 2000-2020 yılları arasındaki 21 yıllık dönemi incelenmiştir. Literatürde, sadece birkaç işgücü unsurunun finansal gelişim üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu çalışma, işgücü ile ilgili altı farklı unsuru dikkate alarak ülkelerin finansal gelişimi üzerindeki etkileşimi tek bir modelde birleştirmesi ve daha geniş bir perspektiften sonuçlar sunmasından dolayı literatürdeki diğer çalışmalardan ayrılmakta ve bu yönüyle var olan boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Tüm bu açıklamalar ışığında, çalışmanın birinci bölümünde konuyla ilgili genel bir giriş yapılmış; ikinci bölümünde çalışmanın konusuyla benzerlik gösteren çalışmalar özetlenmiş (literatür taraması); üçüncü bölümünde araştırmaya ilişkin veri seti, kapsam, hipotez ve analiz sonucunda elde edilen bulgular açıklanmış; dördüncü ve son bölümde ise araştırmanın sonucu sunulmuştur.

LİTERATÜR TARAMASI

İlgili literatür incelendiğinde, ülkelerin finansal gelişmişlik düzeyleri ile işgücünün eğitim seviyesi, çalışma süreleri, kısmi zamanlı çalışan oranı, asgari ücret düzeyi, kadının işgücüne katılımı, emek verimliliği ve emeğin kullanımı arasında bir kazan kazan ilişkisinin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla işgücü yapısı ile finansal ve ekonomik gelişim arasında karşılıklı bir etkileşim bulunmaktadır. Buna göre

Pistaferrri, Guiso, ve Schivardi (2010) İtalya verilerini kullanarak, finansal gelişmenin çalışan ücretlerini etkilediğini, finansal olarak daha az gelişmiş bölgelerdeki şirketlerin ise diğerlerine göre daha düşük ücret sunduğunu; Beck, Levine ve Levkov (2010), ABD’de bankacılıkla ilgili devlet düzenlemelerinin kaldırılması veya azaltılmasının, kurumların düşük vasıflı işçilere olan talebi, ücret oranlarını ve çalışma saatlerini artırdığını; Gatti, Rault ve Vaubourg (2011), 1980-2004 döneminde on sekiz OECD ülkesi için finansal unsurların işgücü piyasası üzerinde büyük ölçüde etkiye sahip olduğunu; ve Pagano ve Pica (2012) ise, finansal gelişmenin istihdamı ve işgücü verimliliğini artırdığını tespit etmişlerdir.

Khan vd. (2020), yaptıkları çalışmada kaynak laneti³, teknolojik yenilik ve işgücünün finansal gelişme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. 1987-2017 yılları arasındaki veriler kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada, işgücünün finansal gelişim üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu görülmüştür.

Oyinlola ve Adejeji (2019), 19 Sahra Altı Afrika ülkesinde beşerî sermayenin finansal büyüme üzerindeki etkisini incelerken finansal gelişimin rolüne odaklanmışlardır. Bu doğrultuda, 1999-2014 yılları arasındaki veriler analiz edilmiş ve reformlar vasıtası ile finans sektörünün verimliliğinin artırılmasının beşerî sermaye üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu vurgulanmış ve bu durumun da finansal gelişime doğrudan katkı yaptığı ortaya konulmuştur.

Shahbaz vd. (2018), 1960-2016 yılları arasında ABD örneğinde finansal gelişmede doğal kaynak bolluğunun uyarıcı rolünü incelemiştir. Bu kapsamda eğitimin, finansal gelişimin belirleyicisi olduğu kabul edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyebilmek için Bayer-Hanck eşbütünleşme yaklaşımı uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar eğitimin, finansal gelişme üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Satrovic (2017), işgücünün finansal gelişim üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışma, işgücünün bilgi asimetrisini azalttığı için finansal gelişime hem kısa hem de uzun vadede etkisi olduğunu ileri sürmektedir. Bu kapsamda Türkiye’deki işgücü ve finansal gelişme ile ilgili 1986-2015 yılları arasındaki verileri inceleyerek bir analiz gerçekleştirmiştir. Analiz sonucunda işgücünün finansal likitide üzerinde olumlu bir etkisi olduğu belirlenmiştir.

Hakeem ve Oluitan (2012), beşerî sermaye ile finansal gelişim arasındaki ilişkinin zaman serisi analizini gerçekleştirmişlerdir. Çalışma Güney Afrika’nın 1965-2005 yılları arasındaki verilerini kullanarak yapılmıştır. Analiz sonuçları, beşerî sermaye ile finansal gelişme arasında istikrarlı bir ilişkinin olduğunu

³ Kaynak Laneti: Doğal kaynaklar açısından (petrol, doğalgaz, vb.) zengin olan ülkelerin ekonomi, büyüme ve modernleşme noktasında yavaş gelişmesi olarak ifade edilmektedir. Daha açık bir ifadeyle, doğal kaynak büyüklüğüyle ekonomik gelişim arasında ters bir ilişkinin olduğunu kabul etmektedir (Sachs ve Warner, 1995: 1-2).

göstermektedir. Uzun vadede finansal gelişme için en az önemli etken ilkokula kayıt olma durumu iken, en önemli etken ise ortaokula kayıt olma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fonseca ve Doornik (2022) çalışmasında, Brezilya'daki işletmelerin banka kredisine erişiminin artmasının işçilerin istihdamı ve ücretleri üzerinde oluşturduğu etkiyi araştırmıştır. Bu doğrultuda, 2000-2010 yılları arasında farklı sektörlerde faaliyet yürüten şirketler seçilerek Brezilya'daki tüm vergiye kayıtlı firmalar tarafından her yıl doldurulan zorunlu bir anket olan Relação Anual de Informações (RAIS)'ten çalışanlarla ilgili istihdam, ücret, eğitim ve mesleki özellikleri hakkında veriler toplanmıştır. İşletmelerin banka kredisine erişimi ve işgücü verileri arasındaki ilişki panel regresyon analizi ile açıklanmaya çalışılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, banka kredisine erişimin artmasının işgücü eğitim düzeyini ve istihdam edilen işgücü türünü etkilediği tespit edilmiştir.

Barra ve Zotti (2022), 2001–2012 döneminde İtalyan bankalarından oluşturduğu örneklem üzerinde finansal sıkıntıların yaşandığı dönemlerde İtalya'daki işgücü piyasasının ekonomik gelişimi etkileyip etkilemediğini incelemek istemiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirdiği analizler sonucunda, finansal istikrarın yerel ekonomik kalkınma üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kriz dönemlerinde işgücü piyasasının finansal istikrarı olumsuz etkilediği tespit edilmiş, daha iyi finansal koşullarda bankacılık sisteminin finansal büyüme üzerinde bir etkiye sahip olduğu da ifade edilmiştir.

Nassar, Nastaca ve Nastaseanu (2021), kadınların işgücü piyasasına katılımına ve kadın istihdamının yarattığı pozitif dışsallıklara odaklanarak kadınların ekonomik kalkınmaya nasıl katkıda bulduklarını ele almak istemiştir. Bu amaçla yürüttükleri araştırma sonucunda, Romanya'nın cinsiyet eşitliği ve cinsiyetler arası ücret farkı konusunda daha iyi durumda olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bulgular, ekonomileri canlandırmaya yardımcı olmak için mevzuatta, kamu politikalarında ve kamu hizmetlerinde yapılan değişiklikler yoluyla cinsiyetler arasındaki ücret farkının ele alınmasının önemini göstermiştir.

Özduran ve Atik (2021) 2000-2018 yılları arasında AB üyesi ve aday ülkeleri (toplam 34 ülke) üzerinde kadın işgücü ile ekonomik kalkınma ilişkisini ölçmek için panel eşbütünleşme testi uygulamıştır. Analiz sonucunda kadın işgücüne ilişkin değişkenlerin bir bütün olarak ele alındığında ülkelerin ekonomik kalkınması üzerinde uzun dönemli pozitif bir etki oluşturduğu tespit edilmiştir.

Ruiters ve Charteris (2020), Güney Afrika'da 2008'den 2018'e kadarki dönemi ele alarak Otoregresif Dağılımsal Gecikme (ARDL) modellerini kullanarak, kalkınmanın işgücüne katılımı cinsiyet eşitliği ve bu cinsiyet eşitliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bulgular, ekonomik kalkınmanın uzun vadede toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu, kadınların işgücü piyasasına daha fazla katılımının ise büyüme üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını göstermiştir.

Choudhry ve Elhorst (2018) çalışmasında, 1960–2005 yılları arasında 40 ülke üzerinde yürüttüğü çalışmada kadınların işgücüne katılımı ile ekonomik kalkınma arasında ilişki olup olmadığını değerlendirmek için panel regresyon analizi yapmıştır. Farklı yaş gruplarındaki kadınların işgücü davranışlarının on farklı yaş grubu dikkate alınarak bir araya getirilip getirilemeyeceği araştırılmıştır. Analiz sonucunda, kadın işgücünün genç yaşlarda daha verimli olduğu, 40 yaşından sonra ise verimliliğin giderek azaldığı belirlenmiştir. Kadın işgücünün yaş ile ilgili verimliliği ters U şekliyle ifade edilmiş, dolayısıyla verimliliğin finansal gelişimi aynı düzeyde etkilediği belirlenmiştir.

Su, Li, Tao ve Lobont (2019), 1990-2016 yılları arasında kadınların işgücüne katılım oranının Asya ülkelerinde (Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore, Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam) ekonomik kalkınmayı teşvik edip edemeyeceğini Granger nedensellik yöntemiyle araştırmıştır. Analiz sonuçları, Vietnam ve Hindistan'da ekonomi geliştiğinde kadınların işgücüne katılım oranının azaldığını, Kore, Malezya, Singapur ve Tayland'da ise ekonomik gelişmenin kadınların işgücüne katılım oranını artırdığını göstermiştir.

Cubas, Ravikumar ve Ventura (2016), bir dizi ülke üzerinde yürüttüğü çalışmada ekonomik olarak gelişmiş olup olmamanın işgücü kalitesi üzerindeki etkisini araştırmak istemiştir. Elde edilen bulgular, ekonomik olarak gelişmiş ülkelerdeki işgücü kalitesinin, ekonomik olarak az gelişmiş ülkelerdeki işgücü kalitesinin yaklaşık iki katı olduğunu kanıtlamıştır.

Bottazzi vd. (2008), yapmış oldukları çalışmada karlılık ve verimliliğin finansal performans üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu kapsamda 1998-2003 yılları arasında İtalyan firmalarında çalışan işgücünün verimlilikleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda, verimliliğin artması halinde işletmenin finansal performansının da arttığı belirlenmiştir.

İlgili literatür incelendiğinde yıllık asgari ücret, kısmi zamanlı çalışma, ve haftalık toplam çalışma süresi ile finansal gelişim arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışma bulunamamıştır. Bu haliyle bu çalışma asgari ücret, kısmi zamanlı çalışma ve haftalık toplam çalışma süresinin finansal gelişim üzerindeki etkisini incelemeye yönelik ilk araştırma olmaktadır.

UYGULAMA

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma işgücünün yüksek öğrenim görmesi, çalışma süresi, kısmi zamanlı (Part-Time) olarak çalışması, emek verimliliği, asgari ücret düzeyi ve kadının işgücüne katılımı ile ülkelerin finansal

gelişmişliği arasında bir ilişki olup olmadığını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, G7 ülkeleri ve Türkiye'nin yukarıda bahsi geçen değişkenlere ilişkin 2000 ile 2020 yılları arasındaki verileri data.worldbank.org, data.oecd.org ve stats.oecd.org'tan toplanarak, panel regresyon analizi yapılmıştır. Literatürde, sadece birkaç işgücü unsurunun finansal gelişim üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu çalışma, işgücü ile ilgili altı farklı unsuru dikkate alarak ülkelerin finansal gelişimi üzerindeki etkileşimi tek bir modelde birleştirmesi ve daha geniş bir perspektiften sonuçlar sunmasından dolayı literatür için önemlidir ve bu yönüyle var olan boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Ek olarak, ülkelerin işgücü ile finansal gelişmişlik düzeylerinin birkaç boyutla ölçülemeyecek kadar geniş ve önemli bir unsur olduğu bu çalışmada vurgulanmaktadır.

Araştırmanın Kapsamı

Çalışmanın kapsamı, G7 (Almanya, ABD, İngiltere, İtalya, Fransa, Japonya ve Kanada) ve Türkiye'nin 2000-2020 yılları arasındaki 21 yıllık dönemden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma 8 ülke ve 21 yıllık süreci incelemektedir.

Araştırmanın Kısıtları

Çalışmanın, G7 ülkeleri ve Türkiye'nin 2000-2020 yılları arasındaki 21 yıllık dönemi ele aldığı düşünüldüğünde, elde edilen bulgu ve sonuçların başka ülke ve dönemler için genelleştirilmemesi gerekmektedir. Ayrıca, araştırma esnasında karşılaşılan bir diğer kısıt ise yıllık asgari ücretler ile ilgilidir. Asgari ücretle ilgili stats.oecd.org'tan elde edilen veri setinde Almanya'nın 2000-2014 yılları arasındaki verileri bulunmamaktadır. Söz konusu yıllara ait saatlik ücret ve yıllık çalışma saati çarpılarak Almanya'ya ilişkin veriler tamamlanmıştır.

Araştırmanın Hipotezleri ve Yöntemi

Çalışmanın amacına uygun olarak birtakım hipotezler belirlenmiş ve bunlar aşağıda ifade edilmiştir.

- ✓ H₁: Kadınların işgücüne katılım oranında yaşanan artış ülkelerin finansal gelişimini artırmaktadır.
- ✓ H₂: Yüksek öğrenim gören işgücü oranındaki artış ülkelerin finansal gelişimini artırmaktadır.
- ✓ H₃: İşgücünün yıllık ortalama çalışma süresindeki artış ülkelerin finansal gelişimini artırmaktadır.
- ✓ H₄: Kısmi (Part-Time) zamanlı çalışan oranındaki artış ülkelerin finansal gelişimini etkilemektedir.
- ✓ H₅: Emek verimliliği ve kullanımı oranındaki artış ülkelerin finansal gelişimini artırmaktadır.
- ✓ H₆: İşgücünün yıllık asgari ücretindeki artış ülkelerin finansal gelişimini artırmaktadır.

Araştırma modelinin test edilmesi ve hipotezlerin sınanması amacıyla panel regresyon analizi (Analiz için Stata 15.0 paket programı kullanılmıştır) yapılmıştır. Bu çalışmada kurulan araştırma modeli ise aşağıda ifade edilmiştir;

$$FG_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 KIKO_{it} + \beta_2 YOGIO_{it} + \beta_3 YOCS_{it} + \beta_4 KZCO_{it} + \beta_5 EVKO_{it} + \beta_6 YAU_{it} + e_{it}$$

Yukarıdaki modelde yer alan değişkenlerden eşitliğin solunda bulunan FG, modelin bağımlı değişkenini ifade ederken, eşitliğin sağında kalan diğer değişkenler ise çalışmanın bağımsız (açıklayıcı) değişkenlerini oluşturmaktadır. Araştırma modelinde yer alan tüm değişkenlerin detayları Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Değişken Detayları

Kısaltma	Değişkenin Adı	Verinin Yapısı	Kaynak	Beklenen Etki
FG	Finansal Gelişme	GSYİH Yıllık Büyüme Yüzdesi (%)	data.worldbank.org	
KIKO	Kadın İşgücü Katılım Oranı	Toplam İşgücünün Yüzdesi (%)	data.worldbank.org	+
YOGIO	Yüksek Öğrenim Gören İşgücü Oranı	25-64 Yaşındakilerin Yüzdesi (%)	data.oecd.org	+
YOCS	Yıllık Ortalama Çalışma Süresi	İşgücü Başına Çalışılan Ortalama Yıllık Saat	stats.oecd.org	+
KZCO	Kısmi Zamanlı Çalışan Oranı	Toplam İşgücünün Yüzdesi (%)	data.worldbank.org	-
EVKO	Emek Verimliliği ve Kullanım Oranı	Emek verimliliği, Yıllık Büyüme Oranı (%)	data.oecd.org	+
YAU	Yıllık Asgari Ücret	Yıllık Toplam Ortalama Ücret (USD)	stats.oecd.org	+

Araştırmanın Bulguları ve Yorumlanması

Ülkelerin işgücü özelliklerinin finansal gelişim üzerindeki etkisini incelemek amacıyla panel veri regresyon analizi yapılmıştır. Çalışmanın bu amacı doğrultusunda, kurulan modelde yer alan değişkenlere ilişkin özet istatistikler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Özet istatistikler

Değişken	Ortalama	Ortanca	Std. Hata	Min. Değer	Max. Değer	Gözlem
FG	1,612	1,792	3,069	-9,396	11,2	168
KIKO	73,12	79,875	14,748	33,01	88,03	168
YOGIO	82,117	82,266	3,639	73,555	89,345	168
YOCS	1668,329	1718,25	154,687	1331,7	1944	168
KZCO	33,018	34,26	8,023	11,93	44,81	168
EVKO	1,384	1,01	1,999	-5,961	9,139	168

YAU	16781,919	17325,407	3818,931	6026,52	23496,242	168
-----	-----------	-----------	----------	---------	-----------	-----

Özet istatistikler incelendiğinde, tüm değişkenler için gözlem sayısının 168 olduğu ve dengeli bir panel veri setinin bulunduğu görülmektedir. Finansal gelişimi temsil eden FG değişkenine ilişkin ortalama 1,61; ortanca 1,79; standart hata 3,07; minimum -9,40 ve maksimum olarak 11,2 değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca, Tablo 2’de diğer değişkenlere ilişkin ortalama, ortanca, standart hata, minimum ve maksimum değerlerde yer almaktadır.

Panel regresyon analizi gerçekleştirilmeden önce yapılması gereken bir takım öncül testler bulunmaktadır. Bu testlerden ilki, değişkenler arasındaki ilişki düzeyini gösteren korelasyon matrisidir. Çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin korelasyon matrisi sonuçları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Korelasyon Matrisi

Değişken	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	VIF
(1) FG	1.000							
(2) KIKO	-0.291	1.000						5.89
(3) YOGIO	-0.225	0.773	1.000					4.28
(4) YOCS	0.314	-0.607	-0.787	1.000				4.13
(5) KZCO	-0.324	0.773	0.727	-0.716	1.000			3.68
(6) EVKO	0.540	-0.349	-0.308	0.229	-0.335	1.000		3.53
(7) YAU	-0.286	0.781	0.653	-0.671	0.583	-0.319	1.000	1.18
							Ortalama VIF:	3.78

Regresyon analizinde, açıklayıcı değişkenler arasında yüksek düzeyde ilişki bulunması çoklu doğrusal bağlantı sorununa neden olmaktadır. Tablo 3. incelendiğinde, çalışmanın değişkenleri arasında 0.80 üzerinde bir değer bulunmamaktadır. Kritik değerle ilgili olarak Gujarati ve Porter (2009), açıklayıcı değişkenler arasındaki ilişki düzeylerinin 0.80’in altında olması durumunda çoklu doğrusal bağlantı sorununun önemli olmadığını ifade etmiştir. Ek olarak, Varyans Büyütme Faktörü (VIF) değerleri incelendiğinde, ortalama VIF değerinin 3.78 olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili olarak, Kleinbaum, Kupper ve Muller (1998) eğer açıklayıcı değişkenlerin VIF değeri 10’u aşarsa çoklu doğrusal bağlantı sorunundan bahsedilebileceğini söylemiştir. Tablo 3’te yer alan tüm VIF değerleri 10’un altındadır. Dolayısıyla, çalışma modeline ilişkin hem Korelasyon Matrisi hem de VIF değerleri gözönünde bulundurulduğunda çoklu doğrusal bağlantı sorununun bulunmadığı söylenebilir.

Panel regresyon analizinin gerçekleştirilmesinde ikinci aşama, kullanılacak değişkenlerin durağanlık durumunun test edilmesidir. Değişkenlerin durağanlığının test edilmesinde iki kuşak birim kök testi bulunmaktadır. Bu testlerden 1.kuşak panel birim kök testleri yatay kesit bağımlılığını dikkate almazken, 2.kuşak birim kök testler yatay kesit bağımlılığının bulunduğu durumlarda durağanlığı sınamaktadır (Tatoğlu, 2018, s. 105-106). Bu doğrultuda, çalışmada kullanılacak tüm değişkenler için yatay kesit

bağımlılığının varlığını belirlemek amacıyla Pasaran CD Testi kullanılmıştır. Değişkenlerin yatay kesit bağımlılığına ilişkin bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4: Yatay Kesit Bağımlılığının Pasaran CD Test ile Sınanması

Değişken	CD-Test	Olasılık Değeri	corr	abs (corr)	Sonuç
FG	18.39	0.000	0.758	0.758	2.KBKT
KIKO	21.51	0.000	0.887	0.887	2.KBKT
YOGIO	1.83	0.067	0.076	0.373	1.KBKT
YOCS	18.38	0.000	0.758	0.758	2.KBKT
KZCO	9.59	0.000	0.396	0.426	2.KBKT
EVKO	9.62	0.000	0.397	0.410	2.KBKT
YAU	12.55	0.000	0.517	0.546	2.KBKT

Not: Yatay kesit bağımlılığının yokluğu hipotezi altında $CD \sim N(0,1)$;

1.KBKT: 1. Kuşak birim kök testi

2.KBKT: 2. Kuşak birim kök testi

Tablo 4 incelendiğinde, olasılık değeri 0.05’in altında kalan değişkenler için “H₀: Yatay kesit bağımlılığı yoktur.” hipotezi reddedilmiştir. Dolayısıyla, FG, KIKO, YOCS, KZCO, EVKO ve YAU değişkenleri için yatay kesit bağımlılığı varlığı altında durağanlığı sınavan 2.kuşak birim kök testlerin kullanılması gerekmektedir. YOGIO için ise, 1.kuşak birim kök testlerin kullanılması gerekmektedir. Bu doğrultuda yapılan durağanlık testi sonucunda, elde edilen bulgular Tablo 5’te ifade edilmiştir.

Tablo 5: Breitung Birim Kök Testi ile Durağanlığın Sınanması

Değişken	Breitung (demean) Birim Kök Testi Olasılık Değeri	Breitung Birim Kök Testi Olasılık Değeri	1.Fark Sonrası Breitung Birim Kök Testi Olasılık Değeri	Açıklama
FG	0.0000	-	-	Düzeyde Durağan
KIKO	0.9731	-	0.0000	1.Farkta Durağan
YOGIO	-	0.8930	0.0000	1.Farkta Durağan
YOCS	0.2697	-	0.0000	1.Farkta Durağan
KZCO	0.3959	-	0.0000	1.Farkta Durağan
EVKO	0.0000	-	-	Düzeyde Durağan
YAU	0.9955	-	0.0006	1.Farkta Durağan

Not: Her iki test içinde, “H₀: Panel birim kök içerir” şeklindedir.

Tablo 5 incelendiğinde, Breitung birim kök testi sonuçlarına göre FG ve EVKO değişkenlerinin düzeyde durağan oldukları; KIKO, YOGIO, YOCS, KZCO ve YAU değişkenlerinin ise düzeyde durağan olmadıkları anlaşılmıştır. Düzeyde durağan olmayan değişkenlerin 1.farklarının alınmasından sonra Breitung birim kök testi yinelenmiş ve söz konusu değişkenlerin 1.farkta durağan hale geldikleri görülmüştür.

Panel regresyon analizinin üçüncü aşaması, uygun analiz modelinin belirlenmesidir. Uygun modelin belirlenmesinde kullanılan üç farklı (F-Testi, LM-Testi ve Hausman Testi) test bulunmaktadır. Bu

testlerden, sırasıyla F-Testi, klasik modeli sabit etkiler modeline karşı; LM-Testi ise, klasik modeli tesadüfi (rassal) etkiler modeline karşı test etmekte ve nihayetinde Hausman Testi ile sabit etkiler ve tesadüfi etkiler modeli arasında tercih yapılmaktadır (Belke ve Özturgut, 2020, s. 19). Regresyon analizinde model seçimi için yapılan testler ve sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Uygun Regresyon Modelinin Belirlenmesi

BİRİM ETKİ (Prob>F)	ZAMAN ETKİ (Prob>Chibar2)	SONUÇ
Sabit Etkiler (F Testi)		
Olasılık Değeri: 0.0000	Olasılık Değeri: 0.0000	ÇYSE
H₀: Birim etkiler önemli değildir. (Ret)	H₀: Zaman etkiler önemli değildir. (Ret)	
Tesadüfi Etkiler (LM Testi)		
Olasılık Değeri: 0.0000	Olasılık Değeri: 0.0000	ÇYTE
H₀: Birim etkiler önemli değildir. (Ret)	H₀: Zaman etkiler önemli değildir. (Ret)	
Çift Yönlü Hausman Testi (Prob>chi2)		
Olasılık Değeri: 0.0001		ÇYSE
H₀: Katsayılardaki fark sistematik değildir.		
<i>Not: ÇYSE: Çift Yönlü Sabit Etkiler</i>		
<i>ÇYTE: Çift Yönlü Tesadüfi Etkiler</i>		

Uygun regresyon modelinin seçiminde klasik modele karşı sabit etkiler modelini sınanan F-Testi sonuçları incelendiğinde, hem birim etki hem de zaman etkinin önemli olmadığını varsayan H₀ hipotezleri ret edilmiş (olasılık değerleri 0.05’ten küçük), dolayısıyla klasik modelin geçersiz (sabit etkilerin geçerli) olduğu anlaşılmıştır. Klasik modele karşı tesadüfi etkiler modelini sınanan LM-Testi sonuçlarına göre ise, H₀ hipotezleri yine ret edilmiş (olasılık değerleri 0.05’ten küçük) ve klasik modelin geçersiz (tesadüfi etkilerin geçerli) olduğu anlaşılmıştır. Elde edilen bu sonuçlar ışığında, regresyon modeli için sabit etkiler ile tesadüfi etkiler arasında seçim yapılması gerekmektedir. Seçim için yapılan Hausman Testi sonucunda ise, “H₀: Katsayılardaki fark sistematik değildir.” hipotezi ret edilmiş (olasılık değeri 0.05’ten küçük) ve regresyonun sabit etkiler modeli altında yapılması gerektiği anlaşılmıştır.

Uygun modelin seçilmesinden sonra kullanılacak dirençli tahmincinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla sabit etkiler modelinin temel varsayımları olan Heteroskedasite (Değişen Varyans), Otokorelasyon ve Birimler arası korelasyon testlerinin yapılması gerekmektedir. Yapılan testler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7: Sabit Etkiler Modelinin Temel Varsayım Testleri

Heteroskedasite (Wald Testi)	Otokorelasyon (Durbin-Watson Testi)	B. A. Korelasyon (Pasaran Testi)
Prob>chi2 = 0.0000	Durbin-Watson = 1.382704 Baltagi-Wu LBI = 1.7500925	p-value = 0.002
H₀: Varyans birimlere göre değişmemektedir. (Ret)	Değerler 2’den küçükse, otokorelasyon var.	H₀: Birimler arası korelasyon yoktur. (Ret)

Tablo 7’deki sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, araştırma modeli için sabit etkiler modelinde heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyonun var olduğu ve bu varsayımlar altında dirençli sonuçlar üreten Driscoll ve Kraay Tahmincisinin kullanılması gerektiği anlaşılmıştır. Son olarak ise işgücünün yüksek öğrenim görmesi (YOGIO), çalışma süresi (YOCS), kısmi zamanlı (Part-Time) olarak çalışma (KZCO), emek verimliliği (EVKO), asgari ücret düzeyi (YAU) ve kadının işgücüne katılımı (KIKO) ile ülkelerin finansal gelişmişliği (FG) arasındaki ilişki Driscoll ve Kraay Tahmincisi ile analiz edilmiş, elde edilen sonuçlar Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: Regresyon Tahmin Sonuçları

FG	Katsayılar	Drisc/Kraay Std. Hataları	Olasılık Değerleri
D.KIKO	0.143	0.140	0.320
D.YOGIO	1.011	0.235	0.000***
D.YOCS	0.033	0.002	0.000***
D.KZCO	0.000	0.017	0.993
EVKO	0.740	0.151	0.000***
D.YAU	0.000	0.000	0.305
Sabit Terim	1.521	0.413	0.002***
Gözlem Sayısı	160		
Ülke Sayısı	8		
R ² Değeri	0.8835		
F-Değeri (Model Anlamlılığı)	0.0000***		
<i>Not: * %10; ** %5; ve *** %1’de anlamlılığı ifade etmektedir.</i>			

Tablo 8 incelendiğinde, araştırma modelinin istatistiki olarak anlamlılığını ifade eden F-Değeri (Model Anlamlılığı)’nin 0.0000 değeriyle ve %99 güven aralığıyla modelin istatistiki olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca modelin R2 değeri, 0.8835 (%88,35) olup modelde yer alan açıklayıcı değişkenlerin bağımlı değişkendeki (FG) değişimin yaklaşık %88’ini açıklayabildiğini ifade etmektedir. Değişkenler arası ilişki incelendiğinde ise; “Yüksek Öğrenim Gören İşgücü Oranı (YOGIO) ile “Finansal Gelişim (FG)” arasında %99 (olasılık değeri 0.000) güven aralığında istatistiki olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunduğu ve YOGIO’da yaşanan 1 birimlik artışın FG’i 1,011 birim artırdığı; “Yıllık Ortalama Çalışma Süresi (YOCS)” ile FG arasında %99 (olasılık değeri 0.000) güven aralığında istatistiki olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunduğu ve YOCS’da yaşanan 1 birimlik artışın FG’i 0,033 birim artırdığı; ve “Emek Verimliliği ve Kullanım Oranı (EVKO)” ile FG arasında %99 (olasılık değeri 0.000) güven aralığında istatistiki olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunduğu ve EVKO’da yaşanan 1 birimlik artışın FG’i 0,74 birim artırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca, Kadın İşgücü Katılım Oranı (KIKO), Kısmi Zamanlı Çalışan Oranı (KZCO) ve Yıllık Asgari Ücret (YAU) ile FG arasında (olasılık değerleri 0.10’dan büyük) istatistiki olarak

anlamli bir ilişki bulunamamıştır. Bu bulgular ışığında, araştırmanın hipotezlerinden H2, H3 ve H5 kabul edilirken, H1, H4 ve H6 ret edilmiştir.

SONUÇ

Ülkelerin finansal ve ekonomik gelişiminde üretime yönelik politikalar geliştirmeleri ve işletmelerin bu politikalardan aldığı destek ve güç ile, doğru üretim faktörlerini seçerek en verimli şekilde kullanmaları gerekmektedir. Başta Amerika ve Avrupa olmak üzere dünya genelinde 1980’li yıllarda sendikaların güçlerinde meydana gelen azalışlar, sendikaların yaşadığı üye kayıpları, Japonya’nın yükselen rekabetçi gücü, kadınların iş yaşamında yönetici pozisyonlarında daha fazla yer almaya başlaması ve yaşanan teknolojik gelişmeler nedeniyle Amerika ve İngiltere gibi ülkelerde işgücünü yakından ilgilendiren çeşitli düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Geleneksel endüstri ilişkilerinden kopuşun başlatmış olduğu akım, insanın stratejik bir unsur olduğu anlayışına doğru bir devinim yaşamıştır. İşletmelerin işgücünü stratejik bir kaynak olarak görmeye başlaması ile, işgücü kalitesinin nasıl arttırılacağı ve işgücünden daha fazla nasıl yararlanılacağı soruları cevap bulmaya başlamıştır. Bu soruların cevaplarıyla işletmeler, finansal performansını yukarı çıkarabilecek ve rekabette sürdürülebilir bir üstünlük sağlayabileceklerdir.

Tüm bu açıklamalar ışığında bu çalışmada, ülkelerin işgücü yapısının finansal gelişim üzerindeki etkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla yürütülen regresyon analizi sonucunda, Yüksek Öğrenim Gören İşgücü Oranı (YOGIO), Yıllık Ortalama Çalışma Süresi (YOCS) ve Emek Verimliliği ve Kullanım Oranı (EVKO) ile Finansal Gelişme (FG) arasında %99 güven aralığında istatistiki olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Anlamlı ilişkiler arasında “Yüksek Öğrenim Gören İşgücü Oranı” finansal gelişimi en çok etkileyen değişken olmuştur. Dolayısıyla, “H2: Yüksek öğrenim gören işgücü oranındaki artış ülkelerin finansal gelişimini arttırmaktadır.”; “H3: İşgücünün yıllık ortalama çalışma süresindeki artış ülkelerin finansal gelişimini arttırmaktadır.” ve “H5: Emek verimliliği ve kullanım oranındaki artış ülkelerin finansal gelişimini arttırmaktadır.” hipotezleri kabul edilmiştir. Ayrıca, regresyon sonuçları Kadın İşgücü Katılım Oranı (KIKO), Kısmi Zamanlı Çalışan Oranı (KZCO) ve Yıllık Asgari Ücret (YAU) ile FG arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını da göstermiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlar, konuyla ilgili literatürde yer alan diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında; Ruiters ve Charteris (2020), kadınların işgücü piyasasına daha fazla katılımının büyüme üzerinde bir etkisi olmadığını; Choudhry ve Elhorst (2018), işgücü verimliliğinin finansal gelişimi aynı düzeyde etkilediğini ve Hakem ve Oluitan (2012), öğrenim seviyesi yükselen işgücünün finansal gelişimi olumlu etkilediğini belirlemişlerdir. Elde edilen bu sonuçlar bu çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Son olarak, ülkelerin işgücü politikasının sürekli olarak geliştirilmesi ve hayat boyu öğrenme anlayışıyla yapılan işin desteklenmesi, işgücü piyasası açısından büyük bir öneme sahiptir. Temel üretim faktörlerinden birisi olan emek, çoğu hane halkının gelir elde ettiği ve hayatını sürdürmesi için ihtiyaç duyduğu olgulardan biridir. Dolayısıyla ülkelerin temel hedeflerinden birisi, hane halkının sosyal hayatlarını da düşünerek iş yaşamının daha adil ve güvenilir olabilmesini temin etmek olmalıdır. Gelecekte konuyla ilgilenen araştırmacılara, işgücüyle ekonomik/finansal gelişim arasındaki ilişkiyi daha küresel ölçekte inceleyen (kıtalar arasında finansal gelişim-işgücü yapısı ilişkisi ölçülebilir) çalışmalar yapmaları önerilebilir. Dahası son dönemde yaşanan ve dünyayı saran Covid-19 salgınıyla beraber değişime uğrayan işgücü ve çalışma şartlarının finansal gelişim üzerindeki etkisi ölçülerek, ülkeler arası kıyaslamalar yapılabilir.

YAZAR BEYANI / AUTHOR STATEMENT

Araştırmacılar makaleye ortak olarak katkıda bulunduğunu bildirmiştir. Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

KAYNAKÇA

4857 Sayılı İş Kanunu, 2003.

Barra, C., & Zotti, R. (2022). Financial stability and local economic development: The experience of Italian labour market areas. *Empirical Economics*, 1951–1979.

Beck, T., Levine, R., & Levkov, A. (2010). Big bad banks? The winners and losers from bank deregulation in the United States. *The Journal of Finance*, 65 (5), 1637-1667.

Belke, M., & Özturgut, R. (2020). Doğrudan yabancı yatırımların ülkeye özgü belirleyicileri: Yükselen piyasa ekonomileri için panel veri analizi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12 (22), 12-26.

Bottazzi, G., Secchi, A., & Tamagni, F. (2008). Productivity, profitability and financial performance. *Industrial and Corporate Change*, 17(4), 711-751.

Chen, G., & Chen, S. (2016). Financial development, labor participation and employment in urban China. *Emerging Markets Finance & Trade*, 52, 754–764.

Choudhry, M. T., & Elhorst, P. (2018). Female labour force participation and economic development. *International Journal of Manpower*, 39 (7), 896-912.

Cubas, G., Ravikumar, B., & Ventura, G. (2016). Talent, labor quality and economic development. *Review of Economic Dynamics*, 21, 160-181.

Fonseca, J., & Doornik, B. V. (2022). Financial development and labor market outcomes: Evidence from Brazil. *Journal of Financial Economics*, 143, 550–568.

- Gatti, D., Rault, C., & Vaubourg, A.-G. (2011). Unemployment and finance: How do financial and labour market factors interact? *Oxford Economic Papers*, 64, 464-489.
- Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2009). *Basic Econometrics (Fifth Edition)*. New York, USA: McGraw-Hill Irwin.
- Hakeem, M., & Oluitan, O. (2012). Financial development and human capital in South Africa: A Time-Series approach. *Research in Applied Economics*, 4(3). doi:10.5296/rae.v4i3.1498
- Khan, Z., Hussain, M., Shahbaz, M., Yang, S., & Jiao, Z. (2020). Natural resource abundance, technological innovation, and human capital nexus with financial development: A Case study of China. *Resources Policy*, 65, 101585.
- Kılıç, D., & Öztürk, S. (2014). Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı önündeki engeller ve çözüm yolları: Bir ampirik uygulama. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(1), 107-130.
- Kim, Y. M., & Park, K. S. (2020). Labour share and economic growth in OECD countries. *Global Economic Review*, 49 (1), 1-22.
- Kleinbaum, D., Kupper, L. L., & Muller, K. E. (1998). *Applied Regression Analysis and Other Multivariable Methods (2nd Edition)*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company.
- Millea, M. (2002). Disentangling the Wage-Productivity relationship: Evidence from select OECD member countries, *IAER*, 8(4), ss. 314-323.
- Nassar, C., Nastaca, C. C., & Nastaseanu, A. (2021). Women's contribution to economic development and the effects of the gender pay gap. *Management Research and Practice*, 13 (2), 60-68.
- OECD. (2011). *Women’s Economic Empowerment*, Issues Paper. DAC Network on Gender Equality (GENDERNET).
- Oyinlola, M. A., & Adedeji, A. (2019). Human capital, financial sector development and inclusive growth in sub-saharan Africa. *Economic Change And Restructuring*, 52(1), 43-66.
- Özduran, İ. Y., & Atik, H. (2021). Kadın işgücünün ekonomik kalkınma üzerine etkisi: AB üyesi ve aday ülkeleri üzerine bir uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14 (77), 992-1004.
- Özer, M., & Biçerli, K. (2003). Türkiye’de kadın işgücünün panel veri analizi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 55-86.
- Pagano, M., & Pica, G. (2012). Finance and employment: Credit constraints as a barrier to the entry and post-entry growth of firms. *Economic Policy*, 27 (69), 5-55.
- Pistaferri, L., Guiso, L., & Schivardi, F. (2010). *Credit Within the Firm*. Cambridge, MA: NBER: *NBER Working Paper Series*.
- Ruiters, M., & Charteris, A. (2020). Gender equality in labour force participation, economic growth and development in South Africa. *Development Southern Africa*, 37 (6), 997-1011.
- Sachs, J. D. and Warner, A. M. (1995). *Natural Resource Abundance and Economic Growth*, NBER Working Paper 5398, Cambridge, Massachusetts.

Satrovic, E. (2017). Financial development and human capital in Turkey: ARDL approach. *Kapadokya Akademik Bakış*, 1(2), 1-15.

Shahbaz, M., Naeem, M., Ahad, M., & Tahir, I. (2018). Is Natural resource abundance a stimulus for financial development in the USA?. *Resources Policy*, 55, 223-232.

Su, C. W., Li, Z. Z., Tao, R., & Lobont, O. R. (2019). Can Economic development boost the active female labor force? *Quality & Quantity*, 53, 1021–1036.

Tatoğlu, F. Y. (2018). *Panel Zaman Serileri Analizi, Stata Uygulamalı*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

<https://data.oecd.org/>

<https://data.worldbank.org/>

<https://stats.oecd.org/>

<https://tr.euronews.com/2022/05/26/oecd-turkiye-haftada-60-saatten-fazla-cal-san-kisi-oran-en-fazla-olan-ulke> (Erişim Tarihi: 28.06.2022).